

Vystomojo bendradarbiavimo strategija Sakartvelui 2022–2025 metams

Sakartvelo situacijos įvertinimas

Šiuo metu įgyvendinama Europos Sąjungos ir Sakartvelo Asociacijos sutarties darbotvarkė 2017–2020 metams, rengiama nauja darbotvarkė iki 2027 metų; vyksta laipsniškas perėjimas nuo teisėkūros kūrimo prie jau priimtų ES teisės (*acquis*) normų įgyvendinimo.

Sakartvelas dažnai įvardijama kaip daugiausia įgyvendinant reformas pažengusi šalis, stabiliausias ir tvirčiausiai integraciją į ES ir NATO remiantis partneris (visuomenės apklausų duomenimis, integraciją į euroatlantines struktūras remia 70–80 proc. apklaustų Sakartvelo gyventojų). Šalies ketinimai tapti euroatlantinių struktūrų dalimi įrašyti į Konstituciją; 2024 m. Sakartvelas ketina pateikti prašymą dėl narystės ES, o 2030 m. gauti ES kandidatės statusą. Siekdamas išlikti lyderiu tarp Rytų partnerystės šalių, Sakartvelas turi didinti finansines ir (labiausiai) politines pastangas įgyvendindamas struktūrines reformas.

Vis dėlto užsitęsusi šalies vidaus politinė poliarizacija menkina visuomenės pasitikėjimą valstybe ir valstybės institucijomis, dėl to kol kas nepakankamai stiprinami gebėjimai, būtini reformų įgyvendinimui. Tai daro neigiamą poveikį Sakartvelo įvaizdžiui Vakarų partnerių sostinėse.

2020 m. šalies BVP sumažėjo 6,2 proc. ir sudarė 4 275 JAV dolerius vienam gyventojui; oficialus nedarbo lygis siekė 21,3 proc., o 2021 m. antrąjį ketvirtį, nepaisant ekonomikos atsigavimo, išaugo iki 22,1 proc. Didelis nedarbas lemia didelį skurdą, socialinę įtampą ir diskusijas dėl šalies deklaruojamos euroatlantinės krypties tvarumo. Sostinė Tbilisis, kuriame gyvena 1,5 mln. žmonių, tampa dideliu traukos centru, o regionų gerovė priklauso nuo darbo jėgos poreikio šalies sostinėje arba užsienyje. Tiesa, 2021 m. šalies ekonomikai augant 12,2 proc. (sausio–liepos mėn.) gyventojų pasitikėjimo indeksas didėja, bet darbo jėgos migracija į užsienį taip pat išlieka didelė.

Svarbus aspektas – tarptautinių partnerių veiksmai konsoliduojant valstybės ir jos gyventojų iniciatyvas bei bendrą požiūrį siekiant išspręsti „užšaldytus“ konfliktus.

Tarptautinių donorų, visų pirma ES, veikla šalyje

Sakartvele veikia didelė tarptautinių donorų bendruomenė: daugelio JT organizacijų (UNICEF, UNDP, WHO, Pasaulio Banko, Azijos vystymo banko, – iš viso daugiau kaip 20), EIB, ERPB ir kt. padaliniai, užsienio šalių nevyriausybinų organizacijų (JAV, Vokietijos, Prancūzijos, Nyderlandų, Norvegijos, Šveicarijos, Švedijos) atstovybės.

ES delegacija, ES valstybės narės, Norvegija ir Šveicarija diskusijų su Sakartvelo Vyriausybės Donorų koordinacine grupe metu nustatė prioritėtines vystomojo bendradarbiavimo ir pagalbos kryptis bei sritis, atitinkančias Sakartvelo Vyriausybės donorų teikiamos paramos koordinavimo struktūrą, Rytų partnerystės prioritetus, Asociacijos sutarties darbotvarkės bei JT Vystomojo bendradarbiavimo tikslus 2021–2027 metams:

- 1) gamtinių išteklių tvarus naudojimas (aplinkosauga ir energetika);
- 2) tvarus ir integralus ekonominis augimas (DCFTA, VMĮ vystymas ir įtraukimas, kliūčių verslo aplinkoje mažinimas);

- 3) žmogiškojo potencialo didinimas (mokslas ir profesinis mokymas);
- 4) teisinės valstybės principai (teisės reforma ir verslo teisė);
- 5) socialinė gerovė (visuomenės sveikata ir socialinė apsauga);
- 6) geras valdymas (viešojo administravimo reforma, valdymas, integralumas ir kova su korupcija).

Pirmosioms trimis temoms (labiausiai pirmajai) Sakartvelo Vyriausybė ir tarptautiniai donoriai skiria daugiausia dėmesio. Žaliojo kurso (*Green Deal*) kryptis bendru sutarimu įvardijama kaip prioritetinga.

Šalies partnerės poreikiai

Didžiausi šalies uždaviniai: teisės viršenybės, demokratijos stiprinimas, politikos poliarizacijos mažinimas, teisinės sistemos nepriklausomybės užtikrinimas, socialinių ir medicinos paslaugų plėtra, eksporto skatinimas ir diversifikavimas, užsienio investicijų pritraukimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas.

Atsižvelgiant į vidaus politikos kontekstą, ES kartu su vietos partneriais įvardijo papildomą vystomojo bendradarbiavimo veiklą – paramą politinės valios konsolidavimui, siekiant laiku įgyvendinti reformas (labiausiai rinkimų ir teisingumo srityje) bei teisinį reguliavimą. Identifikuoti trys svarbūs veiksmai: 1) parama kuriant gyventojams prieinamas paslaugas, 2) kova su skurdu, 3) kaimo regionų ir miesto (Tbilisis, Batumis) socialinės ir ekonominės atskirties mažinimas.

Galimos nišos Lietuvos indėliui (partnerystei): valstybės partnerės arba visuomenės poreikiai, kitų donorių veikla ir Lietuvos viešojo sektoriaus, NVO ir verslo įsitraukimo galimybės

Orientuojantis į ES Vystomojo bendradarbiavimo gaires bei įgyvendinamas programas, kryptingai tęsti veiklas, kurios visiškai atitiktų Sakartvelo poreikius:

- institucinių gebėjimų stiprinimas siekiant euroatlantinės integracijos;
- Lietuvos patirties aplinkos apsaugos ir energetinio efektyvumo srityje perdavimas;
- demokratijos ir pilietinės (taip pat ir tautinių mažumų) visuomenės, informacinio atsparumo stiprinimas.

Lietuvos vykdytos vystomojo bendradarbiavimo veiklos turinys ir tikslai

URM Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos lėšomis 2005–2020 m. Sakartvele finansuota daugiau nei 200 vystomojo bendradarbiavimo projektų už 2,2 mln. eurų šiose srityse: parama eurointegraciniam procesams stiprinant administracinius gebėjimus; parama regionų vystymuisi; demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimas, kova su dezinformacija; moterų ekonominio ir socialinio aktyvumo skatinimas; sveikatos apsauga; ekonominė plėtra; aplinkos apsauga.

Lietuvos institucijos Sakartvele yra laimėjusios 11 ES Dvynių projektų: saugaus eismo (2021 PL), kibernetinio saugumo stiprinimo (2020 AT), paramos konkurencijos agentūrai (2020 AT), kraujo saugos sistemos reglamentavimo (2019 NL), valstybės tarnybos reformavimo ir stiprinimo (2018 LT/Europos socialinis fondas), vartotojų teisių techninės ir statybos priežiūros (2017 JK),

elektroninių ryšių reguliavimo (2017 DE/PL), tvaraus miškų valdymo (2016 HU), energetikos ir vandens tiekimo kainų reguliavimo (2015 AT), ekstremalių situacijų valdymo (2012 FR), metrologijos ir standartizacijos (2010 DE) srityse.

Aplinkos ministerijos administruojamo Klimato kaitos fondo lėšomis nuo 2017 m. finansuoti 8 projektai už 1,5 mln. eurų įdiegiant saulės energetikos technologijas Sakartvelo mokyklose, karo pabėgėlių stovyklose, Tbilisio universitete, Regbio sąjungos pastatuose, VRM. Projektus įgyvendino Lietuvos įmonės. Ši patirtis padėjo užmegzti ir plėtoti verslo ryšius Sakartvele, stiprinti Lietuvos įvaizdį šalyje.

Apie 30 Lietuvos savivaldybių turi bendradarbiavimo partnerius Sakartvele – tai pagrindas perduoti sukauptą regionų vystymo ir reformų patirtį. Aktyviausiai palaikomi Alytaus rajono ir Ozurgečio savivaldybės ryšiai.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys šalyje partnerėje 2022–2025 metams (iki 3 krypčių)

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai nustatomi remiantis Sakartvelo poreikiais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir ES Rytų partnerystės politikos prioritetais.

Pagrindiniai principai: 1) didinti tikslingą paramą eurointegracijai, demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai ES kaimynystėje; 2) mažinti vystomojo bendradarbiavimo fragmentiškumą; 3) strategiškai planuoti veiklą, remtis ilgalaikiais tikslais; 3) planuojant veiklas, atsižvelgti į EK *Team Europe* principus, darniai stiprinti bendras pastangas; 4) teikti pirmenybę konkreitiems pokyčiams tikslinėse srityse, kur yra akivaizdi Lietuvos pereinamojo laikotarpio sukauptos patirties pridėtinė vertė; 5) dalintis viešojo sektoriaus reformų patirtimi (*Public Sector Expertise*); 6) išlaikyti dvišalių intervencijų darnumą ir tikslingumą; 7) aktyviai taikyti esamas vystomojo bendradarbiavimo priemones, labiausiai Dvynių projektus ir deleguotąjį bendradarbiavimą ES projektuose; 8) lygiagrečiai taikyti ES Lyčių lygybės veiksmų plano (LLVP III) nuostatas; 9) lygiagrečiai taikyti ES žaliojo kurso nuostatas, skatinti tvarų gamtos turtų naudojimą, atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų naudojimą.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strategijos sektoriniai prioritetai Sakartvele:

1 STRATEGINIS PRIORITETAS: STIPRINTI SAKARTVELO ADMINISTRACINIUS IR INSTITUCINIUS GEBĖJIMUS ĮGYVENDINANT REFORMAS, SUSIJUSIAS SU ASOCIACIJOS BEI GLAUDAUS BENDRADARBIAVIMO IR VISAPUSIŠKOS LAISVOSIOS PREKYBOS ZONOS SUSITARIMU, PERDUOTI PAKLAUSIĄ VIEŠOJO SEKTORIAUS REFORMŲ PATIRTĮ

Tikslas: Padėti įgyvendinti ES ir Sakartvelo asociacijos bei glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiškos laisvosios prekybos zonos susitarimą (AA/DCFTA), jame numatytas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.

Veikla: 1) keitimasis žiniomis ir patirtimi optimizuojant viešąjį sektorių, artinant prie ES standartų; 2) skatinti naudotis AA/DCFTA teikiama privalumais, atveriant naujas rinkas palaipsniui artėti prie tapimo ES vidaus rinkos dalimi; 3) teikti paramą teisės viršenybę įgalinančioms reformoms, skatinti aktyvų įsitraukimą į patirties perdavimą reformuojant ir modernizuojant teisingumo sistemą, policiją,

mutinę, stiprinant valstybės tarnybą, vartotojų teisių apsaugą; 4) aktyvus įsitraukimas į tarptautinių donorų, ypač ES, lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą; 5) tęsti investicijas į tvarų gamtinių išteklių naudojimą; teikti paramą kovojant su klimato kaita: visuomenės švietimas; bendradarbiavimas su Sakartvelo valdžios institucijomis, privačiu sektoriumi (gamintojais, importuotojais) ir NVO; 6) tęsiant Klimato kaitos fondo lėšomis (Aplinkos ministerija) saulės jėgainių diegimo projektų įgyvendinimą, padėti pritraukti verslą vystant atsinaujinančių energetikos išteklių, sąvartynų tvarkymo (biodujų) iniciatyvas, kartu įsitraukiant į *Team Europe* iniciatyvas aplinkosaugos ir atsinaujinančios energetikos srityje; 7) Lietuvos patirties perdavimas sėkmingam regionų vystymuisi ir savivaldos galių stiprinimui; 8) stiprinti šalies radiacinės saugos ir branduolinio saugumo kompetencijas.

2 STRATEGINIS PRIORITETAS: PARAMA DEMOKRATIJAI IR PILIETINĖS VISUOMENĖS ATSPARUMO DEZINFORMACIJAI STIPRINIMUI

Tikslas: Įtraukti pilietinę visuomenę į valstybės valdymą ir dalyvavimą reformų procese, demokratijos stiprinimą, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti. Mokyti jaunimą Europos vertybių ir suteikti laisvių.

Veikla: 1) keistis žiniomis ir patirtimi, stiprinant pilietinę visuomenę ir remiant ES vertybių sklaidos iniciatyvas; 2) remti nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimo lyčių lygybės srityje projektus; 3) remti didelės apimties regioninius projektus ir programas, kuriomis siekiama didinti žurnalistinį raštingumą, stiprinti pilietinės visuomenės atsparumą dezinformacijai; 4) teikti paramą nepriklausomai žiniasklaidai; 5) stiprinti Vyriausybės strateginę komunikaciją; 6) įtraukti visuomeninį transliuotoją LRT, siūlantį kokybišką, prasmingą televizijos, radijo ir naujienu portalų turinį, į patirties perdavimą Sakartvele formuojant visuomenės nuomonę ir kuriant objektyvų informacinį lauką.